

UNIVERSITETET I OSLO

DET JURIDISKE FAKULTET

dok 202
20060469 07.12.06
Ui-SOI

Kultur- og kirkedepartementet
Kirkeavdelingen
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

Norsk senter for menneskerettigheter
P.b. 6706 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo
Universitetsgt. 22-24

Dato: 1. desember 2006
Deres ref.: 2006/2706Ki
Vår ref.: 06/15598

Telefon: +47 22 84 20 01
Telefaks: +47 22 84 20 02
E-post: info@nchr.uio.no
Nettadresse: www.humanrights.uio.no

Høringsuttalelse - NOU 2006: 2 Staten og Den norske kirke

1. Innledning

Det vises til høringsbrev fra Kultur- og kirkedepartementet 24. april 2006 og utredningen *Staten og Den norske kirke* (NOU 2006: 2).

Nedenfor følger høringsuttalelse fra Norsk senter for menneskerettigheter (SMR), også sendt per e-post i dag (forvarelse.kirkeavdelingen@kkd.dep.no).

SMR er Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, opprettet ved kgl. res. av 21. september 2001. Utarbeidelse av høringsuttalelser ved myndighetsinitiativer av betydning for menneskerettighetenes stilling i Norge, er et sentralt ledd i senterets virksomhet som Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter.

SMR vil kommentere noen, men ikke alle, sider av utredningen og de konkrete lovforslagene. Kommentarene knyttes til internasjonale menneskerettighetsforpliktelser som Norge har påtatt seg, og som er gjort til norsk lov med forrang gjennom menneskerettsloven av 21. mai 1999. Kommentarene er organisert rundt departementets spørreskjema til høringsuttalelsene. Senteret har valgt ikke å fylle ut spørreskjemaet, da en slik skjematisk oversikt i liten grad kan reflektere senterets synspunkter på de foreslåtte ordningene.

SMR vil i tillegg til kommentarene nedenfor trekke frem boken *Stat, kirke og menneskerettigheter* (Abstrakt forlag 2006). Boken er redigert av tre av senterets forskere, og bygger på et åpent seminar om de menneskerettslige sidene ved forholdet mellom kirke og stat, som senteret arrangerte februar 2006. Mange av kommentarene nedenfor er utdypet i denne boken, og senteret vil henstille departementet om også å trekke veksler på bidrag i boken i det videre arbeidet med statskirke reformen.

I høringsuttalelsen nedenfor påpekes det at den nåværende statskirkeordningen er i strid med de internasjonale menneskerettighetene. Mellomløsningen skissert av Gjønnnes-utvalget ("lovforankret" kirke), er i bedre harmoni med menneskerettighetene, men også denne ordningen innebærer en risiko for krenkelser. En selvstendig folkekirke er den ordningen som best ivaretar de kravene som menneskerettighetene stiller, og bør være den ordningen som norske myndigheter etablerer. Senteret har også kritiske merknader til bruken av begrepet "folkekirke" og til grunnlovfesting av statens verdigrunnlag og tros- og livssynspolitikk.

2. Statskirke og menneskerettigheter

En statskirke, i den forstand at myndighetene gir ett trossamfunn en særstilling i forhold til andre tros- og livssynssamfunn, vil kunne komme i konflikt med menneskerettighetene på ulike vis: (1) Lovbestemmelser knyttet til statskirkeordningen kan stå i konflikt med konkrete menneskerettigheter (tros- og livssynsfrihet og forbudet mot diskriminering), (2) statskirkeordningen kan lede til menneskerettighetsstridig myndighetspraksis, og (3) statskirkeordningen kan stå i motsetning til de hensyn og ideer som de internasjonale menneskerettighetene bygger på. Disse tre aspektene behandles fortløpende nedenfor.

2.1 Dagens statskirkeordning er i strid med menneskerettighetene

Eldre praksis fra den tidligere Kommisjonen under Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) gir uttrykk for at en statskirke i seg selv ikke krenker Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) (obiter dictum i saken *Darby mot Sverige*). Men begrepet "statskirke" er ikke noen fast størrelse, samtidig som EMD her som ellers vil tolke konvensjonen dynamisk og i henhold til samtidens krav. Det skal også påpekes at det er svært få land i verden som har en formell statskirkeordning, og at trenden de siste årtiene har vært avvikling av eksisterende statskirkeordninger, samtidig som det er mange land som har et klart konstitusjonelt skille mellom stat og religion. Sluttresultatet av den prosessen som norske myndigheter nå har påbegynt, om det skulle bli videreføring eller reform, vil derfor sannsynligvis bli møtt med interesse fra de internasjonale overvåkningsorganene, samtidig som prøvningsintensiteten i saker som direkte eller avledet berører statskirkespørsmål vil kunne bli økt. Det er derfor ikke åpenbart at en fremtidig statskirkeordning vil bli godtatt av disse overvåkningsorganene. Det er SMRs syn at norske myndigheter har et langt mindre spillerom på dette området enn hva som skisseres i NOU 2006: 2.

Deler av den norske statskirkeordningen må sies å stå i direkte motstrid til de internasjonale menneskerettighetene. Ordningen med at mer enn halvparten av Regjeringen må tilhøre statskirken (Grunnloven § 12) er ett eksempel, der det oppstår konflikt med forbud mot diskriminering og bruk av tvang/urimelig påvirkning i tros- og livssynsspørsmål. Kongens konfesyonsplikt er et annet eksempel, som dels gjør inngrep i Kongens religionsfrihet, og dels gir et konstitusjonelt uttrykk for diskriminering på grunnlag av tros- eller livssynsgrunnlag. Selv om disse situasjonene ikke har ledet til noen individklage for norske domstoler, og dermed heller ikke er brakt inn for EMD, står de like fullt i motstrid til de menneskerettighetsbestemmelsene Norge er bundet av. FNs menneskerettighetskomité har ved flere anledninger kritisert Norge for deler av statskirkebestemmelsen, og dens kritikk av Norge i forbindelse med KRL-faget var til en viss grad også bunnet i den norske statskirkeordningen. Fremstillingen i NOU 2006: 2 tar etter senterets syn ikke i tilstrekkelig grad inn over seg den rettslige konflikten som finnes mellom statskirkeordningen og de internasjonale menneskerettighetene.

2.2 Statskirkeordningen kan lede til menneskerettighetsstridig praksis

En statskirkeordning vil også bli prøvet i forhold til den reelle gjennomføringen av ordningen. Dette følger dels av praksis, som *Darby-saken* som omtalt ovenfor og FNs menneskerettighetskomité's generelle kommentar nr 18, og dels gjennom den kontrolltilnærmingen som er etablert gjennom menneskerettighetskonvensjonene. Den reelle gjennomføringen av statskirkeordningen knytter seg dels til lovgivning forankret i statskirkeordningen, og dels av myndighetspraksis knyttet til lovgivningen i spørsmål om

tros- og livssynsfrihet. Det er særlig forbudet mot diskriminering og retten til tros- og livssynsfrihet som berøres.

Diskriminering basert på religion og tro forbys blant annet EMK artikkel 14 jfr artikkel 9 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 4 og 26. Slik diskriminering vil kunne skje der statskirken gis visse privilegier fremfor andre tros- og livssynssamfunn. Under den nåværende statskirkeordningen er dette søkt avdempet gjennom økonomiske tilskuddsordninger og gjennom regulering innen ulike deler av samfunnet (som ordningen med fengselsprester, et mer balansert religionsfag i skolen, etc). Noen helt ut likeverdig behandling er likevel ikke gjennomført i lovgivningen. Tilsvarende viser seg i konkrete enkelttilfeller. Problemstillinger rundt bønnerop fra minareter, bordbønn i offentlige skoler, praktiseringen av KRL-faget, offentlige fridager og restriksjoner knyttet til halal- og koshermat viser at de facto diskriminering (urimelig og usaklig forskjellsbehandling) på grunnlag av tro og livssyn forekommer i Norge i dag. Kjernen i disse tilfellene er at den rettslige og historiske forankring statskirkeordningen har i Norge, påvirker myndighetsbeslutninger i en retning som kan føre til at det skjer menneskerettighetskrenkelser i enkelttilfeller.

Tros- og livssynsfrihet følger av EMK artikkel 9 og SP artikkel 18. Igjen er situasjonen den at både statskirkelovgivningen i seg selv og myndighetspraksis på enkelte områder kan lede til menneskerettighetskrenkelser. Eksempelvis konstaterte FNs menneskerettighetskomité at praktiseringen av fritaksretten under KRL-faget krenket foreldrenes rett til å sørge for sine barns religiøse oppdragelse i samsvar med sin egen overbevisning under SP artikkel 18(4). KRL-faget bygger på det tidligere kristendomsfaget, forankret i skolens kristne formålsparagraf som igjen er forankret i statskirkeordningen og Grunnloven § 2. Eksempelet ovenfor om bønnerop fra minareter kan tolkes tilsvarende: det kan ses som et ulovlig inngrep i et muslimsk trossamfunns rett til å praktisere sin religion.

Dagens statskirkeordning har indirekte, både gjennom statskirkerelatert lovgivning og myndighetspraksis på andre områder, ledet til krenkelser i Norge. Risikoen for krenkelser videreføres gjennom den sterke signaleffekten som gis via eksistensen av en tradisjonsbundet statskirke og den rettslige forankringen i Grunnloven § 2 og lovgivningen forøvrig. En avvikling av statskirken vil derfor redusere risikoen for fremtidige krenkelser, og er etter senterets syn et nødvendig tiltak for å sikre reell gjennomføring av menneskerettighetene i praksis.

2.3 Statskirkeordningen står i motsetning til ideene bak de internasjonale menneskerettighetene

Ser en ut over de rene juridiske kravene som stilles etter menneskerettighetene, er det forhold at ett bestemt trossamfunn er gitt en særstilling i forhold til andre tros- og livssynssamfunn i konflikt med mange av de underliggende ideene og hensynene de internasjonale menneskerettighetene bygger på. Det å gi individer og grupper av individer privilegier basert på deres tro eller livssyn, strider mot den grunnleggende tanken om at alle mennesker skal behandles likt, uavhengig av deres status og bakgrunn. En statskirkeordning står også i et spenningsforhold til prinsippet om menneskerettighetenes universalitet. Linjer kan også trekkes bakover i norsk og europeisk historie, hvor nettopp ulikebehandling begrunnet i religiøs tilhørighet har åpnet opp for brudd på menneskerettighetene. En politisk beslutning om videreføring av statskirken, alternativt en utilstrekkelig løsning av båndene mellom stat og kirke, vil således være i konflikt med verdier det norske samfunnet ellers

søker å fremme, jfr også utvalgets egne forslag til verdibestemmelse i Grunnloven og de verdier som det frivillige statsborgerløftet bygger på.

3. Modellene for Den norske kirke

I utredningen er det foreslått tre ulike modeller for Den norske kirke. Disse modellene benevnes "Grunnlovsforankret folkekirke", "Lovforankret folkekirke" og "Selvstendig folkekirke".

Grunnlovsforankret folkekirke er i all hovedsak en videreføring av dagens statskirkemodell. Av de tre foreslåtte modellene, er denne modellen den som er mest problematisk i forhold til menneskerettighetene, jfr ovenfor.

Lovforankret folkekirke kan løse noen av problemene som følger av grunnlovforankret folkekirke, blant annet ved at særstillingens trinnhøyde reduseres til lovs nivå og ved at det ikke lenger stilles krav til sammensetningen av Regjeringen. Ordningen gir like fullt en særstilling til kirken i forhold til andre tros- og livssynssamfunn, og den er i stor grad en reell videreføring av den eksisterende statskirkeordningen. Dermed er det fortsatt relativt stor risiko for at det oppstår konflikter mellom menneskerettslige krav og norsk lovgivning og praksis (jfr over). En annen innvending mot denne ordningen er knyttet til dette trossamfunnets egen religionsfrihet. To aktuelle problemstillinger her er at individer uten statskirkemedlemskap (det vil si Stortinget på generell basis) nå gis myndighet til å regulere kirken, og at mulighetene for å gjøre endringer i kirkeordningen i realiteten er så innskrenket at den nye kirken ikke gis den grad av selvstendighet som kreves av EMK artikkel 9 og SP artikkel 18.

Selvstendig folkekirke er den eneste av de tre foreslåtte modellene som fullt ut innfrir de rettslige og ideelle krav som følger av de internasjonale menneskerettighetene. SMR anbefaler derfor denne modellen for en fremtidig ordning av forholdet mellom staten og Den norske kirke.

4. Betegnelsen "folkekirke"

I utredningen knyttes betegnelsen "folkekirke" opp mot alle de tre modellene. Betegnelsen "folkekirke" knyttet til det etablerte navnet "Den norske kirke" er uheldig rent menneskerettslig. Betegnelsen etablerer for det første et skille basert på etnisitet (etnos vs demos), da en underliggende idé her er en kirke som støttes av "det norske folk". Slike skillelinjer er i klar motstrid med grunnideen bak menneskerettighetene, om likhet og likeverd og det enkelte menneskets iboende rettigheter. I tillegg sementerer begrepsbruken nettopp oppfatningene om at Den norske kirke skal inneha en særstilling i det norske samfunnet. Slike oppfatninger vil i neste runde kunne danne grunnlag for diskriminering basert på tros- og livssynstilhørighet og ulovlige inngrep i tros- og livssynsfriheten. SMR anbefaler at betegnelsen "folkekirke" ikke knyttes opp til den eventuelt nyordnede norske kirke.

5. Lovforankringen av Den norske kirke

De kravene som følger av de internasjonale menneskerettighetene om likeverdig behandling av tros- og livssynssamfunn tilsier at en lovforankring av Den norske kirke bør skje på tilsvarende måte som lovregulering av øvrige tros- og livssynssamfunn i Norge. Det

innebærer at en forankring i dagens trossamfunnslov vil være aktuelt, eller i en ny lov som regulerer tilsvarende forhold for alle tros- og livssynssamfunn.

6. Finansiering av Den norske kirke

De internasjonale menneskerettighetene stiller ikke noen krav til myndighetene om helt eller delvis å finansiere tros- og livssynssamfunn. Det er ingen "positiv" plikt for statene til å understøtte tros- og livssynsfriheten på denne måten; tros- og livssynsfriheten stiller bare krav om at myndighetene må avstå fra å gjøre urettmessige inngrep i enkeltindividets frihet.

Dersom myndighetene helt eller delvis skal finansiere Den norske kirke, vil myndighetene måtte tilby alle andre tros- og livssynssamfunn i Norge likeverdige vilkår for at det ikke skal forekomme ulovlig diskriminering. Langt på vei finnes tilfredsstillende ordninger i Norge i dag, men uklarhet knyttet til Den norske kirkes medlemsregister og indirekte støtteordninger til Den norske kirke vil kunne komme i konflikt med diskrimineringsforbudet.

7. Valgordninger og demokrati

De internasjonale menneskerettighetene stiller ingen krav til trossamfunns valgordninger og demokrati. Snarere tvert om: Tros- og livssynsfriheten i EMK artikkel 9 og SP artikkel 18 sikrer samfunnene en frihet til å organisere seg etter eget ønske og behov, uten innblanding fra myndighetene. Norske myndigheters eventuelle krav til tros- og livssynssamfunn om valgordninger og demokrati vil dermed som utgangspunkt utgjøre inngrep i menneskerettighetene.

De kravene som myndighetene måtte ønske å stille til Den norske kirke, vil samtidig måtte være tilsvarende som for de andre tros- og livssynssamfunnene i Norge for å unngå diskriminering i strid med EMK artikkel 14 jfr artikkel 9 og SP artikkel 2.

Noe annet er at myndighetene gjennom sine økonomiske overføringer kan stille krav på lik linje til alle tros- og livssynssamfunn i Norge, såfremt disse kravene ikke fører til indirekte diskriminering (ved at i utgangspunktet objektive regler rammer enkelte på en urimelig måte). Tilsvarende vil norske myndigheter kunne fremme sine politiske ønsker gjennom øremerking av midler til bestemte tiltak innen tros- og livssynssamfunn, eller til organisasjoner mer generelt.

8. Revisjon av Grunnloven § 2

Flertallsforslaget i utredningen legger til grunn at Grunnloven § 2 endres, slik at Den norske kirke ikke lenger grunnlovforankres. Et annet flertall foreslår samtidig at det føyes til en passus om statens verdigrunnlag i samme § 2.

SMR vil for det første påpeke at "statens verdigrunnlag" er noe helt annet enn "samfunnets verdigrunnlag". En grunnlovsfesting av statens verdigrunnlag kan dermed gi inntrykk av en inndeling av individer i grupper som "hører inn i" det norske samfunnet og de som ikke gjør det. Det kan derfor på prinsipielt plan reises spørsmål om et slikt verdigrunnlag bør plasseres i en grunnlovsbestemmelse. Videre må det påpekes at utrederne selv skisserte en begrensning i sitt mandat og sin sammensetning som gjør at dets vurderinger her har svært liten tyngde. I NOU 2006: 2 side 102 heter det at "[s]pørsmålet om en ny verdiparagraf er et omfattende tema som reiser problemstillinger langt ut over det utvalget er sammensatt for å utrede". Vurderingsgrunnlaget gitt av utrederne er etter senterets syn så svakt og ufullstendig

at dette spørsmålet ikke bør bli gjenstand for debatt og vedtak i Stortinget før tematikken er langt grundigere utredet.

SMR vil videre påpeke at den delen av Grunnloven § 2 som omhandler statskirken, på ingen måte kan sies å beskrive noe verdigrunnlag langs de linjer utrederne skisserer. Bestemmelsen omhandler det organisatoriske forholdet mellom myndighetene og ett bestemt trossamfunn, og favner smalt innholdsmessig og tros- og livssynsmessig sett. Et mer dekkende verdigrunnlag er å finne i Grunnloven § 110c, den såkalte menneskerettighetsparagrafen. Gjennom denne paragrafen forplikter norske myndigheter seg til å respektere og sikre menneskerettighetene, og dermed rettigheter og friheter som favner langt ut over tros- og livssynsfriheten, og samtidig de underliggende verdier som de enkelte rettighetene og frihetene bygger på. Dersom en verdibestemmelse legges inn i Grunnloven § 2, vil det oppstå et spenn mellom den nye verdibestemmelsen og den eksisterende verdibestemmelsen i § 110c. Dette er ikke ønskelig verken ut fra rettslige, politiske eller pedagogiske hensyn. En pedagogisk omskrivning av de verdiene som menneskerettighetene bygger på, vil uansett være malplassert i § 2, gitt Grunnlovens struktur og denne bestemmelsens historiske funksjon som statskirkeparagrafen.

Samtidig må det påpekes at en kombinasjon av modell 2 ("Lovforankret folkekirke") med den foreslåtte verdibestemmelsen vil frata den foreslåtte revisjonen mye av dens mening og virkning. En lovforankret kirke, med klar referanse til en verdibestemmelse i Grunnloven som fremhever denne kirkens spesielle plass i det norske samfunnet, og som er plassert i den gamle statskirkebestemmelsen, vil i praksis videreføre en grunnlovsforankring av Den norske kirke. En slik løsning vil dermed lett føre til nye menneskerettighetskrenkelser, som vist ovenfor.

SMR anbefaler at spørsmålet om en eventuell egen verdibestemmelse i Grunnloven utredes grundig før denne delen av NOU 2006: 2 tas opp til debatt og vedtak.

9. Gravferdsordningen

Tar en utgangspunkt i de internasjonale menneskerettighetene, vil det være naturlig at offentlige myndigheter har hovedansvar for gravferdsordningen, men at det samtidig åpnes for at hvert enkelt tros- og livssynssamfunn på like fot kan ta ansvar for sine medlemmers gravferd. En gravferdsordning som forvaltes av ett utvalgt tros- og livssynssamfunn vil som utgangspunkt være i strid med forbudet mot diskriminering på grunnlag av tro og livssyn, og vil, avhengig av praktisk gjennomføring, kunne krenke enkeltindividers tros- og livssynsfrihet.

10. Kirkebygg

EMK artikkel 9 og SP artikkel 18 gir alle tros- og livssynssamfunn rett til å forvalte sine egne bygninger innenfor de rammer som den alminnelige plan- og bygningslovgivning setter. Det vil ikke være likeverdig behandling av tros- og livssynssamfunn i Norge dersom Den norske kirke ikke har eiendomsrett og det økonomiske ansvaret for sine bygg på linje med de andre tros- og livssynssamfunnene. Et helt annet spørsmål er hvordan den praktiske overgangen skal skje, gitt de historiske, økonomiske og forvaltningsmessige båndene mellom staten og Den norske kirke. Den menneskerettslige testen ved en slik overgang vil være om Den norske kirke stilles i en bedre økonomisk stilling enn de øvrige tros- og livssynssamfunnene i Norge.

11. Norsk livssynspolitik

Departementet uttaler i høringsbrevet at det søker "å avklare enkelte prinsipielle hovedspørsmål", og viser i samme brev til et spørreskjema det ber høringsinstansene fylle ut. Det første spørsmålet i skjemaet er "[h]vilke overordnede prinsipper bør ligge til grunn for tros- og livssynspolitikken?".

SMR vil for det første påpeke at spørsmålet er mangelfullt utredet. Utrederne har påpekt allerede på side 10 i utredningen at "[d]et faller utenfor mandatet å gjennomgå og foreslå en samordnet tros- og livssynspolitik for det norske samfunnet.". I de knappe to sidene av den 215 sider lange utredningen gis det overflatiske og etter senterets syn ubalanserte argumenter for hvorfor staten skal bli forpliktet gjennom Grunnloven til å føre en "aktivt støttende tros- og livssynspolitik" (side 182). Senteret etterlyser blant annet en avveining av de enkelte aktivitetene opp mot for eksempel enkeltindividers menneskerettigheter. Diskusjonen i NOU 2006: 2 ser ikke ut til å ha tatt inn over seg utredningen og diskusjonen rundt makt og demokrati i Norge, og da særlig rettsliggjøringen av politiske spørsmål. Utrederne tar heller ikke hensyn til andre politiske og rettslige områder som i en slik sammenheng kunne ha vært grunnlovsfestet, for eksempel utdanning, oppvekst, kultur og helse. Nye bestemmelser i Grunnloven fordrer etter senterets skjønn et langt grundigere og mer balansert lovforarbeid enn hva NOU 2006: 2 har gitt på dette området.

Senteret vil videre påpeke at en grunnlovsbestemmelse som særskilt fremhever Den norske kirke, slik flertallet foreslår, vil videreføre den særstillingen av Den norske kirke i forhold til andre tros- og livssynssamfunn som senteret ovenfor har vist er problematisk. Dette forslaget vil, på samme måte som forslaget om en verdibestemmelse, i praksis videreføre ordningen med en grunnlovsforankret statskirke.

SMR anbefaler at myndighetene grundig utreder behov for og effekt av en slik eventuell tilføyelse i Grunnloven før denne delen av NOU 2006: 2 blir gjenstand for debatt og avstemning i Stortinget.

12. Folkeavstemning

Spørsmålet om en rådgivende folkeavstemning om forholdet mellom staten og Den norske kirke er ikke direkte tatt opp i høringsbrevet. Debatten i mediene vitner likevel om at dette spørsmålet er aktuelt. SMR kan ikke se at spørsmålet er særlig egnet for folkeavstemning, dels gitt at svært mange, men ikke alle, stemmeberettigede er medlem av statskirken og dels gitt kompleksitet i forhold til finansierungsordninger, gravferdsreglement, tros- og livssynsfrihet og kirkens organisering.

Samtidig vil senteret påpeke at de internasjonale menneskerettighetene, menneskerettsloven og Grunnloven § 110 c setter absolutte rammer for utøvelse av politisk myndighet i Norge. En folkeavstemning om videreføring av en ordning som fører til krenkelse av menneskerettighetene vil ikke kunne utvide det politiske handlingsrommet i denne saken.

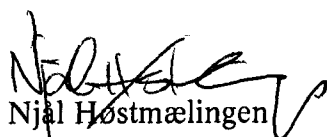
13. Oppsummering

Den nåværende statskirkeordningen er i strid med de internasjonale menneskerettighetene. Mellomløsningen skissert av Gjønnes-utvalget ("lovforankret" kirke), er i bedre harmoni med menneskerettighetene, men er problematisk i forhold til likeverdig behandling i praksis av tros- og livssynssamfunn i Norge. En selvstendig folkekirke er den ordningen som best

ivaretar de kravene som menneskerettighetene stiller, og bør være den ordningen som norske myndigheter på sikt etablerer.

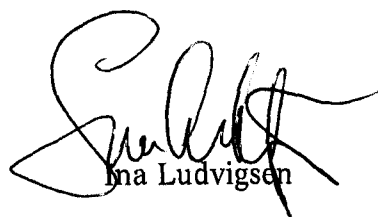
SMR anbefaler videre at ordet "folkekirke" ikke knyttes sammen med den nyordnede kirken. Senteret vil videre fremheve at verken forslaget om verdiparagraf i Grunnloven eller en grunnlovsfestet plikt om å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk er tilstrekkelig utredet til å kunne gi godt nok beslutningsgrunnlag til å sikre at disse bestemmelsene ikke i seg selv medfører problemer i forhold til de internasjonale menneskerettighetsforpliktelsene Norge har påtatt seg.

Med vennlig hilsen

Njål Høstmælingen

Leder Nasjonal institusjon

Ina Ludvigsen

Juridisk rådgiver